

LEYS (Edward) (M^r), Missionaris van Afrika (Witte Pater), titelbisschop van Uzale, eerste apostolische vikaris van Kivu-Bukavu (Brugge, 5.7.1889 — Muger-Katana, 10.8.1945). Zoon van Edward en van Simoens, Maria.

Na voltooide humaniora-studies op het Sint-Lodewijkscollege te Brugge, doet Edward Leys zijn intrede bij de Witte Paters, te Antwerpen, als student in de wijsbegeerte. Het noviciaat wordt doorgemaakt te Maison-Carrée (september 1910-1911). Na zijn theologische studies te Karthago, wordt hij aldaar op 27 juni 1914 priester gewijd. Verstandelijk zeer begaafd, werd hij door zijn oversten naar Rome gezonden om er de doctorstitel te behalen. Doch de oorlog brak uit en Pater Leys werd onder de wapens geroepen en tot aalmoezenier benoemd (31 juli 1914). Zijn eenheid ging de strijd in en verdedigde een der forten rond Namen, doch moest weldra voor de overmacht zwichten en de aftocht naar Frankrijk aanvragen. Uit Le Havre kwam Pater Leys met zijn mannen naar België terug en ontscheept te Oostende. Hij maakte gans de oorlog 1914-1918 mede in de loopgraven aan het front (*). Hij bekommerde zich vooral gedurende al die tijd om de geestelijke leiding van de brankardiers (seminaristen en kloosterstudenten) te verzekeren en hun roeping aldus te beveiligen tegen ontmoediging. Na de oorlog vinden wij Pater Leys terug in het seminarie der Witte Paters te Boechout, eerst als professor (mei 1919) en later als overste (juli 1922). In 1925 werd hij benoemd tot vice-provinciaal der Witte Paters in België en in 1926 gekozen tot afgevaardigde bij het algemeen kapittel. Enige maanden later mag hij vertrekken naar het missieveld in Afrika. Op 29 september 1927 gaat P. Leys scheid te Marseille, te samen met Broeder Gustaaf Neyens,

(*) Aalmoezenier Leys werd vermeld op de dag-order van zijn regiment op 28 oktober 1918. Hij ontving een tweede vermelding op de legerorder, met het Oorlogskruis, op 30 januari 1919: « Leys Edward, in dienst als aalmoezenier bij het loopgravengeschut sinds 28 december 1916, heeft in alle omstandigheden, en vooral bij het offensief der Vlaanderen, bewijs gegeven van de schoonste toewijding en de grootste doodsverachting. Heeft zich onderscheiden op 28 september bij de ontruiming der gewonden, tijdens de voorbereiding van de aanval ».

uit Gerdingen en Broeder Polykarp. De karavaan staat onder de leiding van Pater Bonneau, een veteraan. 't Is te Kiheta, in Burundi, dat P. Leys zijn ijver en zijn talenten ten dienste van de zielen zal stellen. Twee jaar later echter ontvangt hij aldaar zijn aanstelling tot herder van het pas opgerichte vikariaat Kivu (thans Bukavu geheten) en zijn verheffing tot de waardigheid van titelbisschop van Uzale (19 december 1930). Zijn zalving tot bisschop greep plaats in de kathedraal te Brugge, door Zijne Excellentie Mr Waffelaert. Na enige maanden verblijf in België, vertrekt de nieuwe bisschop naar het werkterrein hem door God aangewezen, de schitterend mooie Kivu-streek (19 september 1930). Twee paters (A. Van Hoof en R. Camerlynck) en twee Broeders (Wulfram De Wilde en Rumoldus Asaert) vergezellen hun bisschop en zullen het personeel van het nieuwe vikariaat gaan versterken. Want onzegelijk veel was er nog te doen in dit vikariaat, tweemaal zo groot als België. Er leven daar meerdere volksgroepen, die 'n twaalfstal talen spreken en er zijn talrijke mijnkampen die moeten bediend worden.

Bij de aankomst van Mr Leys in zijn residentie op de Mugerheuvel (Katana) telde Kivu 7 missieposten met 12.000 gedoopten en 8 à 9.000 katechumenen. Achttien Paters, geholpen door 6 Broeders en 13 Witte Zusters stonden in voor de bekering van bij benadering een miljoen zielen. Het vikariaat had ook een klein seminarie en een katechistenschool.

Met moed slaat Mr Leys de hand aan het werk en geeft zich met volle kracht aan het

apostolaat. Met woord en schrift, maar vooral door zijn voorbeeld, gaat hij zijn missionarissen voor. Hij geniet een sterke gezondheid en heeft een kloeke ziel. Vermoeienis telt niet voor hem. Onder zijn wijs beleid worden nieuwe missies gesticht, nieuwe werken ondernomen, georganiseerd en tot bloei gebracht. Van 1930 tot 1940 stichtte Mr Leys niet minder dan 6 nieuwe missieposten, nl. Jomba (1932), Bukavu en Uvira (1933), Mutongo (1935), Kashofu (1936) en Kamituga. Talrijke schoolkapellen omringden deze missies. Toen Monseigneur einde 1943 door ziekte verplicht werd zijn ambt vaarwel te zeggen, telde het Kivu-vikariaat reeds 50.000 christenen en 14.000 katechumenen, met een complex van 192 lagere scholen, bezocht door 18.000 kinderen. Daarbij een klein seminarie, met 60 leerlingen en een normaalschool voor zwarte onderwijzers, met 150 leerlingen. Beide inrichtingen bevonden zich in de nabijheid van de bisschoppelijke residentie: 't was op Muger dat Monseigneur de aangepaste gebouwen liet optrekken, met klassen, eet- en slaapzalen en kapel.

Het landsbestuur, de maatschappijen en de partikulieren zagen verlangend uit naar geschoolde elementen voor hun bureelwerk. In 1939 stichtte Monseigneur te Nyangezi een school voor zwarte klerken, die in 1944 niet minder dan 82 leerlingen telde. De dokters zochten naar bekwame helpers bij 't behandelen van hun zieken. De Fomulac (Fondation médicale de l'Université de Louvain au Congo) heeft twee ziekenhuizen te Katana. Monseigneur gaf nieuw leven aan de school voor inlandse ziekenverzorgers. Alle werkzaamheid voor het stoffelijk en geestelijk welzijn van zijn talrijke kudde wordt door de nimmer rustende herder goedgekeurd en aangemoedigd. *Hodi*, het maandelijks weekblad in de Swahili-taal, is een andere van zijn initiatieven. De Zwarten zijn verzet op nieuwsjes en anderzijds welk voortreffelijk middel tot onderrichting en stichting is een nieuwsblad niet? Het eerste nummer verscheen in november 1941. Het telde aanvankelijk zes bladzijden; het heeft er thans acht, met een oplage van 20.000 nummers. *Hodi* kent heden een brede verspreiding: het wordt gretig gelezen door duizenden Zwarten, zelfs tot in Stanleystad, Katanga en Ruanda-Urundi.

De Katholieke actie kiemt en bloeit onder het impuls van Mr Leys in verschillende missies, voor Zwarten en Blanken. Want ook deze laatsten delen in de herdelijke bekommernissen van de ijverige bisschop. Te Bukavu werd het Albert I Pensionaat voor blanke meisjes gebouwd en toevertrouwd aan de zorgen van de Dames der H. Familie. Voor de jongens werd een begin gemaakt met een eigen middelbaar onderwijs (1938), dat uitgegroeid is tot een volledig kollege met oudere en nieuwere humaniora-studies en dat thans onder de leiding staat van de Paters Jezulieten. We mogen ook de stage groei niet vergeten aan te stippen van de twee instituten voor inlandse Broeders en Zusters en vooral niet dat Mr Leys het geluk had de vier eerste inlandse priesters uit de Kivu-streek de H. Wijding toe te dienen.

't Was daar een der troostvolle, hoopvolle lichtpunten op de loopbaan van de onvermoeibare werker, te midden tegenkantingen van alle aard. Want laten we ons herinneren dat de bloei van al die werken valt in een periode van economische crisis en van de tweede wereldoorlog, in een streek met een achterlijke bevolking, in Kivu, met zijn overheerlijk natuurschoon, maar met zijn koortsachtige loop naar stoffelijke ontwikkeling.

Monseigneur Leys was een stoere werker, hard voor zichzelf, veel verwachtend van zijn medewerkers. Een heldere, praktische geest, organisatorisch aangelegd liet hem toe aan zijn werk vaste leiding te geven. Met kalm bewustzijn wist hij alle krachten naar het gemeenschappelijk doel te ordenen. Door zijn wijze raadgevingen genoot hij het vertrouwen van al wie met hem in betrekking kwam.

Zijn overmatig werken ondermijnde vóór de tijd zijn nochtans sterk gestel. Monseigneur

weert tegen, wil zich niet ziek geven. Doch ten laatste moet hij zich overwonnen voelen. Op 23 april wordt hij overgebracht naar een ziekenzaal in de Fomulac. Lichamelijk gebroken vraagt hij einde 1943 ontslag van zijn hoge bediening. Rome willigt zijn aanvraag in op 20 februari 1944. In januari 1945 volgt Monseigneur Cleire hem op.

Eenieder bewonderde het heldhaftige geduld van de lijder te midden van voortdurende, hevige pijnen in zijn laatste levensmaanden en zijn sereniteit tegenover de dood. Hij stierf op 10 augustus 1945. Zijn stoffelijk overschot rust op de Muger-heuvel, tegen de gevel van het hoogaltaar.

Publicaties: *Maandschrift der Witte Paters*. Antwerpen, Een ramp te Bobandana, 1934, blz. 12. — *Nieuw Afrika*, Antwerpen, Koningin Astrid te Katana, 1935-36, blz. 93.

30 september 1955.
P. M. Vanneste.

[J. S.]